

سندي مرتبه
نگاري

پروفيسر نعيم تقوي

ملک جو هنڌ :- آزاد بڪ بڻيو صدر بازار
حیدرآباد

عبدالوهاب

سنڌي مراثي نگاري

(42)

حد ۲۰ ۱۹۲۵

[دفع ۱۹۲۵]

(سڀ حق ۽ واسطا برائي مڪتب ضياءِ حيدرآباد)
هڪ روپيو

هيءُ ڪتاب محمد هاشم عرف موه خان برٽر
۽ پبلشر پنجنٽي پريس اسٽيشن روڊ حيدرآباد ۾ ڇپيو

۴

مڪتب ضياءِ حيدرآباد پنهنجي خرچ سان ڇپائي

پڌرو ڪيو. ۲۰ اپريل ۱۹۲۵ع

اقتساب

۱۔ امانجي عظيم شاعر اهل دل بزرگ مائين سيد
هد ثابت علي شاه جي نالي جنهن جي ذات گرامي
مذبي مرثيه نگاريءَ جي فن جي محسن اعظم آهي.

عرض مؤلفا

صاڌي مڙهه لکاريءَ تي هيءُ هڪ سرسري مضمون
آهي. ان هوندي به مون اها ڪوشش ڪئي آهي ته
جوان اختصار جي باوجود مختلف پهلو روشن ٿي سگهن.
هيءُ موضوع ايتري قدر وسيع آهي جو ان تي هڪ
جامع ۽ فخرم ڪتاب لکي سگهجي ٿو. انشاء الله تعاليٰ
هن سلسلي ۾ مفصل طور بعد ۾ ڪڏهن تحرير ڪندس.
مونکي پنهنجين ڪوتاهين جو احساس آهي. اميد آهي
ته اهل علم پنهنجين خامين کي نظر انداز فرمائيندا.

لعييم نقوي

۱۶م جنوري سنه ۱۹۷۰ع

پيش لفظ

هيءَ سنڌي مرثيو، لڪاري نسي، نديڙو پيش ڪيل
ڪتاب منهنجي نظر مان گذريو، جو اردو ٻوليءَ جي
هڪ مشهور شاعر ۽ اديب جناب نعيم نقوي صاحب
جي ڪاوش جو نتيجو آهي. هن ڪتاب کي پڙهندي
ڪنهن کي به ائين ڪين لڳندو ته انجي لکڪ جي
مادري زبان سنڌي نه آهي.

هن ڪتاب ۾ آندل عبارت ڏاڍيءَ سا محاوره،
”ٻوليءَ ۽ ٻوليءَ ٻوليءَ ۽ پيش ڪيل آهي.“ هن ۾
سنڌي مرثيو، لڪاريءَ جو انتخاب به نهايت حسن ۽
خوبي مان آندو ويو آهي.

اسيد ته ادب دوست ۽ شعر و شاعريءَ سان شغف
رکندڙ صاحب هن ڪتاب کي پڙهندي نه فقط مرثئي
جي عظمت بلڪ سنڌي ٻوليءَ جي شيريني ۽ سجاڳائي
مان به لطف اندوز ٿيندا.

غلام رضا نواز هالي پٿو

حيدرآباد سنڌ

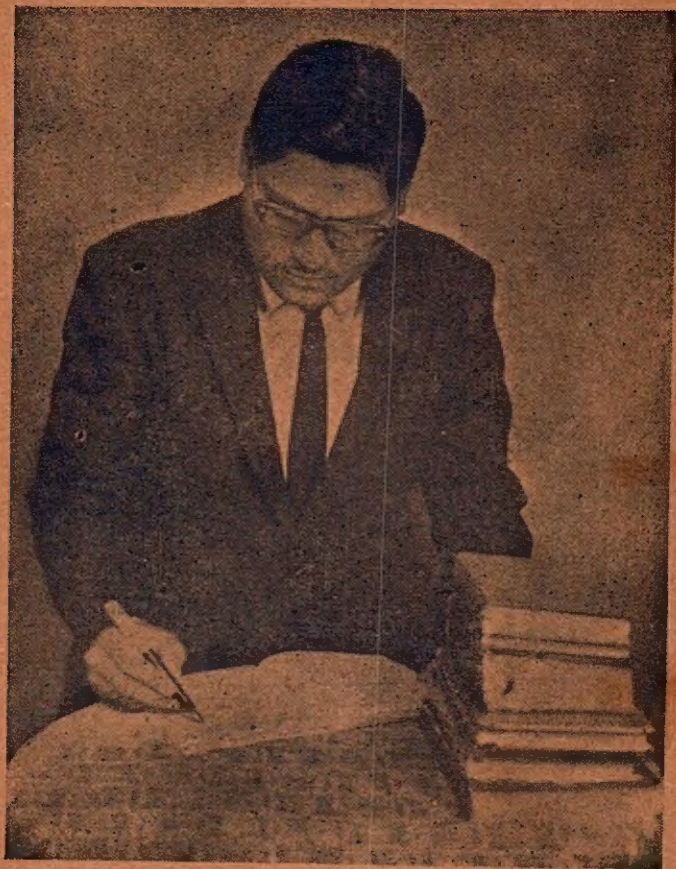
۱۲-۲-۱۹۷۰ع

گرامی قدر جناب

غلام رضا نواز علی پٹو

ڈائریکٹر آف ایڈیوکییشن حیدرآباد ریجن

نعيم تقوي

سنڌي مرثيه نگاري

جيئن عربي، فارسي، اردو ۾ مرثيو ابتدائي زماني ۾ ماڻهو ٺٽي ۾ به امام حسين عليه السلام جي فڪرن واقع جو احوال ابتدائي دور ۾ نظم ٿيو آهي. مرثيه جي موجوده طرز مسدس جي شڪل ۾ آهي. اردو ۾ رفيع سودا کان پهريائين هزارين مرثيه لکيا ويا آهن مگر مسدس جو نمونو سرڻي ۾ سودا شروع ڪيو. ساڳيءَ طرح ائين ٿيون ٿا ته سنڌي مرثيه ۾ مسدس جو طريقو پوءِ شروع ٿيو.

ارزاد رسول - ثنائين حضرت امام حسين عليه السلام جي مصائب کي سيد ثابت علي شاه کان به اڳ ۾ ڪيترن شاعرن نظم ڪيو آهي. جيئن ته شاعرن جي سراج حضرت شاه عبداللطيف ڀٽائي سنه ۱۱۳۳ھ ۾ مرڪهڙاري ۾ امام حسين ۽ سندس وفادار ساٿين کي لڙاءِ عقيديت بهتس ڪيو آهي.

سيد ثابت علي شاه جا مرثيه مسدس جي شڪل ۾ به آهن ۽ هن مصرعن وارن بندن جي صورت ۾ به ملن ٿا. سيد ثابت علي شاه سنڌ جو پهريون مرثيه نگار

هنر مان گڏ عظيم فنڪار به هو . مون سندن قلعي
 دستخط ڏٺو آهي جنهن ۾ عربي فارسي اردو ۽ سرائيڪي
 جا ٻه شعر ملن ٿا . ڪليات تمام ضخيم آهي . قلعي
 دستخطي مان انتخاب پيش ڪيو ويندو .

جيئن اردو مرثيه نگاري، فن طور مير خلیق ۽
 ضمیر جي زہر احسان آهي انهيءَ طرح سنڌي مرثيه
 نگاريءَ جي فن جو محض اعظم سيد ثابت علي شاہ
 بجا طور سڏجي ٿو. انهيءَ موضوع تي سندن شعر آهي.
 مرثيه سنڌي اڳي هو ڪونه اصلي مٿي ۾
 جي ڪو هو تابع نه هو مشهور هن پر هر ڪجا
 سيد ثابت علي شاہ جو پهرين مرثيو هن ريت
 آهي ۽ انهيءَ مرثيه ۾ ۳۸ بيت آهن .

اي خدا جا لاڏلا سردار مرور يا حسن
 مصطفى جا ماءُ پٽ ناز دلير يا حسين

فني اعتبار سان مرثيه جي ابتدا تمام احتياط سان
 ٿيندي آهي جنهن سان واقعات ڪريلا مربوط ڪيا
 ويندا آهن . جهڙي طرح قصيدي ۾ تشبيہ هوندي
 آهي . انهيءَ طرح مرثيه ۾ به عام طور ابتدائي لکندا آهن
 هزارنيس مير حسن علي خان ”حسن“ جي مرثيه جا بند
 پيش ڪجن ٿا هي مرثيه حضرت مسلم جي پٽن جي شهادت

جي بيان ۾ آهي

جيري کي ته چڻ موت آهي دنيا ۾ اڃي.

آزاد کي سال نامي برابر ڪا اڃي.

گو فتر ۾ لاءِ. هجي بهتر ما فتر ۾.

آزادي جو موت آهي نه شاهي نه وڙوي.

هر قيد ۾ غربت ۾ هوڻ ان ڪٿون پي بدتر

داغ. الم. هيءَ جو سرڻ ان ڪٿون هي بدتر

هڪ هڪ هي مصيبت آهي بس سخت ۾ جانهار.

هر جنگي پون سر تي اهي هي سڀئي ٺاڪا.

سو چالي ۾ هن درد ڪٿون هو نامي ڪو آڪا.

هي ذڪر جي پون ڪو ته سو پي ٿي گري ڪا.

مسلم جي پٽن جي ته ڏسو ڪهڙي هئي حالت.

داغ. الم. هيءَ پي پڌري قيد ۾ غربت.

هن سرڻه جي پهرين بند جي چئن مصرعن ۾ حضرت

مسلم جي پٽن جي شهادت بابت ڪو احوال نه آهي

هر اهڙو ماحول پيش ڪيو ويو آهي جنهن مان موضوع

جو پس منظر تمام سهڻي نموني ظاهر ٿئي ٿو ۽ هتي

هند جي آخري ست نائين سرڻه جي عنوان جو پتو

هوي ٿو. مير حسن علي خان جي ٽي هتي سرڻه جي

ابتدا جو هڪ نمونو پيش ڪجي ٿو.

ۛڊڊ ٿو ڏسجي جڏهن لئون سڀڪنهن مهيني جو ادا
 سڀڪو هڪ ٻئي کي مبارڪ ڏئي ملي هئي مارجيا
 ۛ محرم جو ڏسي ۛڊڊ سڀڪو غمگين ٿئي سدا
 تنهنجو باعث ڪهڙو آهي انجو مطلب آهي ڇا
 تاهين جي شام تهن ارض و سما ۾ شورو شين
 ڪو چوي هئي هئي حسينا ڪو چوي هئي هئي حسين
 جڏهن ٿو ٿئي هي خنجر بيداد ظاهر درهما
 لڏهن پوي ٿو شور معشر خلق ۾ صبح و مسا
 جيڪو ڏسجي ٿو حزين ۛ آهي غم ۛ مبتلا
 سڀڪنهن کي ڪرد و زاري ۛ ڪهر ڪهر ۛ ورا
 ڇا سبب ڪهڙو الم ڪنهنجو هي ماتم ٿو ڪجي
 جو ڏمان ٿو سڀڪو ئي هن ڏک ۾ لالان ٿو رهي
 غيب کان هائف چيو من تا ڪريان ان جو بيان
 هي جي ڪن ڏا خلق ۾ جن و بشر آه و فغان
 انجو باعث قتل ٿيو هن ڏينهن شاهه انس و حان
 تنهنجي غم رڻدا پڻندا جيسين نئين هوندو جهان
 هي سبب انجو ٻڌو اڳتي ٿون -- ڇا هي سدا
 جيڪو روڻندو تنهن جي غم خوش رهندو منجهه دارالبقا
 ٿو چوي راوي جڏهن پيدا ٿيو شاهه ڪربلا
 تهيت ٿئي ٿي ملڪ آهـ زمين ڏي از سما

ٺيو گذر انچر جتي فطرس هو غم ۾ مبتلا
 جيانين ڪيڏي ٿا رڃو اي خاص کان - ڪيرها
 ڇئون مبارڪ ٿئي وڃون ٿا منجهه حضور - مصطفيٰ
 جنهن کي اڄ گوهر ڪراسي حق تعاليٰ ڪيو عطا
 ان سان فطرس ابو بن در مجلس - شاه - حجاز
 عرض ڪيائين حضرت جي خدمت ۾ اي جڳ جا ڪارماڙ
 شال رب بخشيندو هين مولود کي عمر - دراز
 ڪر سفارش منهنجي منجهه درگاه رب - بي نماز
 من ڪرم مون تي ڪري صدي شهيد ڪربلا
 ٿا مگر شير جي صدي ۾ حاصل ٿئي شفا

انهيءَ کان پوءِ حضرت علي جي ٺهات نبي
 مرزا پيل بيگه جي لڏڪيل مرثيه جا ابتدائي بند پيش
 خدمت آهن -

مومنان مذڪور هيئن آهي ٿا - شاه - ذوالفقار
 شاه - رمضان ۾ ٺيو مقتول شير - ڪردگار
 شاه جي قاتل جو نشانءُ هو ابن ملجم بدشمار
 ٺي جڏهن تاروخ اولهين جو ٿڌن هيئن شهسوار
 عمر منهنجي پوري ٺي دل زندگي کان آهي سحر
 منظر آهيان فقط حڪم - خدا جي آهي دير

هڪن ٻڌي روئڻ لڳا آڻ. بهمير زار زار
 مرض ڪيو دختر علي کي اي اها عاليو فار
 امڙيون ڪلهيون ڪير ڪر اي بادشاه. ذوالفقار
 ڇڏڻ ڏڪر اهڙا اها قائم رکڻي پروردگار
 آڻرو ٻيو اهي ڪو آڻ. عبا جي واسطي
 امڙيون ڪاله وڻ ڪين ڪر ٻاڻا خدا جي واسطي
 هيئن ٻڌي دختر کي الدم ٻوه جو شاه. لافا
 فور ڪر منهنجي اسار دنيا ڇڏي سڀ ڪهڙي ويا
 ڪهڙي وهو ٺاڙو منده جو هو شه. هر دوسرا
 ڪهڙي وڻي مٿي سڌو سڌو خانوڻ جنت پارا
 جيڪو هن دنيا ۾ آيو هو اسان راهي ٿيو
 هي جهان سارو سافر آهي هتي جاني او
 روايتي، بيان، اخلاقي يا فلسفيانه انداز تحرير کان
 سواءِ مرثيه جي ابتدا ڪڏهن فضائل سان ٿيندي آهي.
 فضائل جي بيان سان مصائب کي ربط ڏئي مرثيه کي
 تمام ڪامياب بنائي سگهجي ٿو. مثال طور مير حسن
 علي خان جي لکيل مرثيه جا ابتدائي بند ملاحظه فرمائيندا.
 ٻه رڳن بند ۾ فضائل آهن باقي کان ربط مصائب آهي.
 عالم. ملڪوت جو ٽون آهين ناظم دها علي
 حضرت. چوڻيل تنهنجي درجو خادم يا علي

هي جو پير هاء هاء سو ملي امير جو حال
 تير سين گهايو گلو ڪڙنو ڏاڍو لوهر ۾ لال
 پاڻي جي منج مون لهي آيو امان جو نهال
 منهن جي جيجل چوي قدرت - قادر ڪمال
 چافي ڪوثر جو پٽ پاڻي گهري پٽ جي ڪاڻ
 پاڻي نه ڏين هو ڀليد رڻ ۾ ڪهن سڀ رهال
 ڪير نه آيل ڪي آه پاڻي نه بابا جي هٿ
 پاڻي گهرڻ تان ڪهن نهار ٿي اعدا جي هٿ
 هٿ کڻي جيجل چوي هي منهنجي مولا جي هٿ
 پير و شڪر لعل هام هئي منهنجي لالا جي هٿ
 آڃ نه مري منهنجو لال شال اي منهنجا خدا
 آڃ نه هوان هٽڪون جدا هي نهوئي بي ڪئون جدا
 مرثيه نگاري ۾ بلاغت کي ڪلام ۾ گهڻي اهميت
 حاصل آهي خاص ڪري واقع نگاري بلاغت کان سواءِ
 بلڪل مصنوعي ۽ بي تاثير ٿئي ٿي. عام طور ائين سمجهو
 وڃي ٿو ته فصاحت ۽ بلاغت اڻڙيون خوبيون آهن جي
 پتي هڪ هنڌ ٿي ٿيون سگهن. هي خيال ادب کان
 پري آهي ۽ احاذه جي ويجهو غلط آهي. بلاغت ۾
 واقع ۽ حقيقت جي خيال کي موزون طريقي سان آڻڻ
 ضروري آهي ۽ فصاحت ۾ لفظن جي جاوڪي ۽ رواني

خوبي آهي. مختصر ته خيال ۽ واقعہ کي حقيقي ۽
 ٻر اثر طريقي ۽ پيش ڪرڻ بلاغت آهي. الهيءَ خيال
 کي فصيح الفاظ جو جامو پهرائڻ فصاحت آهي تنهن
 ڪري هاڻي ڪلام بيڪ وقت فصيح ۽ بليغ ٿي
 سگهي ٿو جنهنجا مثال ملن ٿا.

حضرت مسلم کي فرزند رسول الثقلين حضرت
 امام حسين عليه السلام سڀ کان اڳ ڪوفي موڪليو
 هو هن اتي پهچي امام عالي مقام جي طرفان بيعت وٺڻ
 شروع ڪئي، اهي ماڻهو گهڻو ڪري يزيد جي اثر ۾
 هئا ۽ تمام ٿورا اهليت مان حب رکندا هئا جن تي
 گهڻيون بندشون ۽ سختيون هيون جيئن هالي ابن عروه
 ۽ اهليت عليهم السلام جي ٻين حبدارن کي شهيد ڪيو.
 ۽ هو ۽ هڪڙي برقي جا بند پيش ڪجن ٿا جنهن ۾
 واقعہ ٺڪاري مان ڪڏ بلاغت ۾ موجود آهي.

سوميا مسلم هو پٽ حاجي جو شه جي جانفدا
 پٽ سندس عباس غازي جا مڃا هئا پائيجا
 جڏهن ۽ دين موڪليو مسلم کي ست. ڪر بلا

ان پٽن کي هائسان ٿين پٽن کي ڪيڏين گهر ۾ رها
 جي ٻيڻن همراہ سي مسلم مان ڪڏ مقتول ٿيا
 جي هوا گهر ۽ پٽن سي ماريا منجهه دست وفا

انهي کان پوءِ حضرت مسلم جي عراق ۾ آمد جو
حال نظم ڪيو ويو آهي ۽ هي به لکيو ويو آهي ته
آخرڪار حضرت مسلم جي پٺيان ڪثير لشڪر ڪاهجي

ٿيو ۽ حضرت مسلم تن تنها چيني سان جنگ ڪئي .
مسلم - مقاوم ٽڏهن هائي جي گهر هو ڪوشه کير
چؤ طرف ان گهر کي گهيري آيا ڪوفي جا دربر
وڌا ڦري مسلم ڪوڙن بيعت ڪئي هئي جت جمع ڪثير
ٿيو ڪٿي هٿيار مسام مستعد ۽ -ردار و کير

هي تن - تنها هـ و ۽ فوج مخالف جدا هزار
هر وڙهيو اهڙو وڙهي چئين شير ٿو وقت - شڪار

ڪثير لشڪر حضرت مسلم جو مقابلو نه ڪري
سگهيو ٽڏهن ظالمن صلاح ڪئي ته بني هاشم جي هن
هڪڙي بهادر کي دغا سان قاعائي قتل ڪجي . هڪڙو
ڪڏو ڪوٺائي حضرت مسلم کي جنگ ڪندي ان ۾
ڪيرائڻ جي صلاح ڪيائون جا پوري ٿي ۽ حضرت
مسلم ظالمن سان وڙهندي وڙهندي انهيءَ جاءِ تي اهي
ڪريو - خدا ۽ رسول جي دشمنن بني هاشم جي دلير
کي دغا سان گرفتار ڪيو . ساڳئي سرٿي جا ٻيا بند
ملاحظه فرمائيندا .

زخمِ کثرت مان هوا مسلم ٻاڻ ٿيو زخمي سڄو
 انسوا آڃ ۽ هتي شدت مان جنهن بيتاب ڪيو
 جڏهن گهرين ٻاڻي ٻوڪ ڪنهن آب - زلال اٿي ڏٺو
 پر رکيلين جڏهن وات تي رت مان سڄو مخلوط ٿيو
 ٻئي لڳان آندائون اندر ۾ اهو ٿيو رخ نما
 ٿي لڳان ڏند ۾ ڪري رت مان گڏ ٻاڻي ۾ ٻيا -
 نڌن چيو مسلم نه هو قسمت ۾ منهنجي هٿين لکيو
 آهه تان دنيا مان عقي ڏي جهان تشنه مليو
 ڇڙمي ٻوڪ مسلم کي اتر ٿي وئي اها سڳو
 زياد جي پٽ وٽ جڏهن دارالامارت ۾ رهيو
 روبرو پنهنجي مڏاڏي مسلم - مظلوم کي
 جهن جي لائق خود هو سي ڇهين ناموا مغموم کي
 چيائون تو ڪٿون جرم جو مر زد ٿيو آهي والهي
 سخت هٿ منهنجي اکيان انجي سڙا توکي ڏيئي
 تو ڪنهن بهت ورتي از بهر - حسين ابن - علي
 شام حاڪم جي امارت جي خبر توکي نه هئي
 ڏيڏه و دانست تو آهي - ان آفت ۾ وڏو
 اهڙي جرات ڪئون ڀلا ڪو ٿيندو آهي ٿانڌو
 (مير حسن علي خان)

امام عالي مقام جي مرثيه ۾ سيد ثابت علي شاه سواريءَ جو هن طرح واقعو لکيو آهي.

جڏهن آيو ڪربلا ۾ حسين - علي امام
جان - علي - سرور علي سيد الانام
آل - عبا جي نوج بهادر به - ارڙهه
سپ خاص و عام آيا ڪرڻ شاه جو سلام

آيو چڙهي امام تي ساعت سلام جي
بارو اچو جو آهي سواريءَ امام جي

پهرين حسين شاه جي پائن سلام ڪيو
هڪ هڪ آهي سلام رسد احترام ڪيو
عباس هٿ علم وٺي هنڌ سلام ڪيو
اي شاه مون سلام منده صبح و شام ڪيو

آيو چڙهي امام تي ساعت سلام جي
بارو اچو جو آهي سواريءَ امام جي

اڃ ٿيو سوار احمد - مختار جو جگر

اڃ ٿيو سوار حيدر - ڪرار جو پير

اڃ ٿيو سوار نخت ولايت جو تاج سر

اڃ ٿيو سوار صدر اساست جو تاجور

آيو چڙهي امام تي ساعت سلام جي

بارو اچو جو آهي سواريءَ امام جي

هڪڙي بند ۾ خطابه انداز آهي .

يا مصطفا سوار ٿي آيو - منده حسين

يا مرتضاه تون هل ڪ سڌارو منده حسين

ڪفار ڪرڻ - لا ۾ ڪهايو منده حسين

تو ڪتون وڇوڙي رڻ ۾ رهائو منده حسين

آيو ڇڙهي امام ٿي حاضرت - سلام جي

ٻارو اهو جو آهي - سوار ٿي امام جي

هاڻي عمر مرثيه - ۱ - چند بند پيش ڪجن ٿا

جنهن ۾ واقع نگاري سان گڏو گڏ مڪالمو به آهي

ڪلام جي بلاغت به ملاحظه فرمايو .

اي شاه هي - لاسي منده ٿو ڪري سلام

تنهنجي - ۲ - جو آهي علمدار يا امام

اڄ تو نئون جان نثار ڪندس نهديون تعام

- ۳ - آرزو هئي دل ۾ مندم دائم و مدام

آيو ڇڙهي امام ٿي حاضرت سلام جي

ٻارو اهو جو آهي - سوار ٿي امام جي

مسياس جو سلام وٺي شاه چيو ادا

ٿون مهنجو شهر آهين علمدار جهان ادا

تو حق برادري چا - ۴ - ٿي ڪيا بجا ادا

هاڻ ڏس ادا اجل تو احان ڪي ڪري جدا

آڻو چڙهي امام ٿي ساعت سلام جي

ٻارو اڇو جو آهي سوارِي امام جي

عباس چئي سلام ڪيو پنهنجي صف طرف

آڻو حسن جو هوت ڪري لذر سر رکڻ

قاسم ڪري سلام چيو اي صاحب - شرف

منهنجو شرف جو تونون ڪرمان پنهنجو سرنلف

آڻو چڙهي امام ٿي ساعت سلام جي

ٻارو اڇو جو آهي سوارِي امام جي

قاسم جو شاه منهن چئي چيو هسائ قاسم

اي منهنجا ٽوڙوان جگر واء قاسم

منهنجي جگر ۾ آهي سنڌه حياء قاسم

تون ڪيم وڃ منهنجا جگر گهاٽي قاسم

آڻو چڙهي امام ٿي ساعت سلام جي

ٻارو اڇو جو آهي سوارِي امام جي

قاسم سلام تنهنجو ابا ڪيو خدا قبول

توتي خدا جو راض ۽ راضي دل - رسول

تون ڪيم وڃ مرڻ ۽ مگر مولڪي دل ملول

مر منهنجو نئي وصال اٿم نوبت - وصول

آڻو چڙهي امام ٿي ساعت سلام جي

ٻارو اڇو جو آهي سوارِي امام جي

قاسم ٿي چيو اي چاچا مون منهنجي دلداد
 آءُ هن مون تي آهيان اي - رور مدام داد
 جي تو بنان جيان نه سندن زندگي مباد
 آهي ابي جي - موليٰ وصيت مدام داد

آءُ چڙهي امام ٿي ساعت سلام جي
 بارو اچو جو آهي ساري امام جي
 آءُ تو نون جانشان ٿي وندس حسن طرف
 راضي ڪريان رسول ۽ خوش ٿئي شه - نجف
 جي اچ نه سر زبان نه صبح سر جو چا شرف
 ڪنهنڪي اجل چڙهندو ڪندو ڪنهنجو سرتاف

آءُ چڙهي امام ٿي ساعت سلام جي
 بارو اچو جو آهي ساري امام جي
 قاسم ڪئون بعد اچي علي اڪبر سلام ڪيو
 ڪه اي شاه مون سلام سندن صبح شام ڪيو
 نو دشت - ڪربلا ۽ اچي بار عام ڪيو
 مون ايل سندن سلامي ٿي ان هنڌ مقام ڪيو

آءُ چڙهي امام ٿي ساعت سلام جي
 بارو اچو جو آهي ساري امام جي
 اي شاه نهينجو اڪبر مظلوم چئي سلام
 تو ڪئي ساري اي شه - ڪوئين ذالڪرام

تنهنجي سلامي آيا ڪري اڙدهام - سام
 مولڪي به ان سلام جو ڏي - زو احترام
 آه چڙهي امام تي - ساعت سلام جي
 - بارو اچو جو آهي - سواري امام هي

سرور تي ڇو اهي منهنجا اڪبر - نوجوان
 اي منهنجا نوجوان مٿي ۽ هٿن ۽ منهنجي جان
 جاني - ون جانثار نئين چا ڪريان بيان
 - رتنهنجو ڏڙ کان ڌار آيا ڪيئن ڏهي مڪهان

آه چڙهي امام تي - ساعت سلام جي
 - بارو اچو جو آهي - سواري امام جي
 انساني جذبات ۽ احساسات کي زندگيءَ ۾ وڌي

۾ وڌو دخل آهي . ڪنهن به واقع تي جذبن خوشي
 يا غم جو اظهار ٿيندو آهي تڏهن عزت ! اقربا، دوست
 ۽ احباب پاڻ ۾ هڪ ٻئي لاءِ خوشي ۽ غم جا جذبات
 رکڻ ٿا . والدين کي پنهنجي اولاد سان شفقت ۽ محبت
 فطري طور هوندي آهي . ڀاءُ سان پيءُ جي محبت ۽
 ماءُ کي پنهنجي پٽ سان پيار هڪڙي حقيقت آهي
 مرثيه نگاريءَ ۾ اها ئي آهي - پيءُ جي جذبات ۽ احساسات
 مان ٿا - شهزادو علي اڪبر هميشه ۽ هميشه حضرت
 امام حسين عليه السلام جو نور نظر جڏهن ڪربلا جي

ميدان دشمنن جي ڪثير سپاه ۾ رڪ وٺندا داد شجاعت
 ڏيڻ ويو. ان وقت امام عالي مقام ۽ بيبي زينب جو
 ڪهڙو حال هو ۽ جڏهن سندن شهادت جي خبر
 پڌائون تڏهن امام مڪووي جي دل جي ڪهڙي حالت
 هئي انکي سيد ثابت علي شاه هن ريت لکيو آهي :-

اي منهنجا خدا هي منهنجو جاني علي اڪبر
 همشگل - نبي حيدر - ثاني علي اڪبر
 سو جاني هاڻو ڪم هئي ڪائي علي اڪبر
 سو جاني ويو - و مرگ - جواني علي اڪبر

هي منهنجو علي اڪبر - مظلوم به مارو

هي منهنجي نبيءَ شگل علي ٻار سڌارو

تنهن بعد مديني ڪري منهن ڇڏيو شه - مظلوم
 اي نانا نبي ڏس هي حتم ڪيا جي عمر شوم
 ۽ شام ۽ ڪول جا ڪٽڪ ميڙي ڌڪيل ڌوم
 ويا تنهنجي مديني جا سالر مري مظلوم

اي مرسل مدني منهنجي اڪبر کي ڪٽائون

اڪبر کي ڪهي ٻانڌي بي پر کي مٽائون

اي نانا هي اڪبر هو سندم يوسف - ثاني

هي ماء لقا منهنجو هو تون منهنجي نشاني

هن نهن جي نشانيءَ به ڇڏيو عالم - فاني

سو جاني جگر ساڙي هليو بابي جو جاني
 پا شاه. رسل ڏس اچي شبير جو احوال
 شبير ڪئون پوءِ توکي ٻرتو هي مندو آل
 ساڳئي ئي مرثي مان ڪجهه بند پيش خدمت آهن
 جنهن ۾ جذبات ۽ احساسات مان ڪڍڻا ڪيو سوز
 ڪڍڻا به آهي :-

اڪبر کي ڏسي اهلحرم ۾ ڏي قياست
 سرخاڪ وجهي منهن پئي ڪيئون حشر علامت
 هئي هئي علي اڪبر گل - گلزار - امامت
 ابي پٽ تي ڪري مرو هئي جهڙي قياست
 ڪيو باغ نبوت جو است آهي خزالي
 رديحان - رحالت تي نه ڪيو آب رواني

قائم جي اسان چئي منهنجا قائم جهڙا اڪبر
 اڪبر جي اسان چئي منهنجا آڏو اڃها اڪبر
 مرڻوڙي پئي منهن پئي چئي هئي ابا اڪبر
 آزار سين عابد چئي هئي هئي ادا اڪبر
 اڪبر جي ابي پٽ ٿي چيو منهنجا جگر آه
 بابي جو جگر ساڙي هليو ٻارا پسر آه
 هاڻ مرزا گل حسن " احسن " ڪربلائي جي لکيل
 مرثيه مان بند پيش خدمت آهن. هي مرثيو حضرت

اميرالمومنين جناب علي عليه السلام جي شهادت تي
آهي . سوز و گداز، مڪالمو فصاحت ملاحظہ فرمائيندا.

چڏاڪهين جي رات تي رمضان جي عيان

کیو زخم سر ضعیف شهنشاه انس و جان

کدھوش ۹ تیر کڈھن بیہوش نا توان

کولی اکیون هو هیئن چیو سردار دوجهان

ڪٿي ۽ ڇو ٿيو تنهنجي حوالي اها حسن

منی مندو خیال رک—جی دایما حسن

شہر کی ذمی و چہ و شاہ اولہا

مپاس جو مون بعد ڪو ٻيو ناهي ٿو هجي

هت هرا جو هت هر نههجي ڏام هچ کان آي ابا

تو نان لدا بی هت کند و منجه دشت - کربلا

جذ بیرحال ایندی - کینه و یاس کان

سرنههجو هي فدا ڪندو تنههجي ڀتيم تان

ہمین چنی ہوء خموش ٹیو شیر کردگار

زینب تہذہن چوٹ لگی بیا چشم اشکبار

ڪنهنجي حوالي ٻا ٻا ڪر ڏو ٿا هي دلفگار

هذه هي مان هي كلام شهر دين - نيو بيقرار

روئي چهاڻين ڪين ڪم رو اي مندم امان

ہارت مندو حسین کی موز کٹی ای خستہ جان

جهڙو اڃان آءُ آهيان تون ڪر هوش ڪي بجا
 ڪوئي جو شهر آهي نه آيو دشت - ڪر بلا
 فوج - سڌو ۾ ٺاهي اڪيلو شه - سڌا
 ڇو پا برهنه آهين - سر تي انهي ردا

هي غش تي غش ٿيو ڪهڙي سبب آهين بيمار
 ڇا حلق تي حسن جي اڇ ٻئي ڦري ترار ؟
 حقيقت ته هي آهي ته اعليبت جي تمام تر زندگي
 غم ۽ پاڪيز، سوزو گراز - ان ڀريل آهي جيترا -
 مثال ڏيون ٿورا آهن - نمونو طور حضرت مسلم جي
 ڀتين جو قيد خالي ۽ شهادت وارو واقعو تحرير ڪجي
 ٿو - جڏهن مشڪور زندان بان کي خبر پئي ته هي
 ٻئي معصوم حضرت مسلم جا فرزند آهن ته انهن ٻنهي
 کي ڇڏي ڏنائين - اهو ئي ٻئي معصوم پراڻي دؤر ۾
 دشمنن جي خوف کان ڊڄندا ۽ لڪندا هڪڙي
 چشم تي پهتا ۽ هڪڙي وٺ تي ڇڙهي پاڻ کي
 لڪائڻ جي ڪوشش ڪيائون - ڪجهه دير گذري ته
 انهيءَ چشم تي هڪڙي ڪنيز ٻاڻي ڀرڻ آئي ته هن
 ٻاڻيءَ ۾ ڀاڄولو ڏنو ۽ کانئن پڇا ڪيائين ته ڪير
 آهيو - جواب مليس ته ائين مسلم جا ٻه ٽيم آهيون - هن
 ڪنيز ٻڌاو ته منهنجي مالڪيائي بالڪل مومن آهي

اوھين ھلو ٿي۔ اوھان جي ڏاڍي خدمت ڪندي۔ ٻئي
 معصوم وٽ تـان ٻڃندا ٻڃندا لٿا ۽ ان ڪنيز سان
 گڏجي هليا۔ مالڪيائيءَ کي ڪنيز ٻڌايو تہ هي ٻئي
 معصوم حضرت مسلم جا فرزند آهن۔ اھو ٻڌي هن
 مومنہ۔ هنن ٻنهي جا قدم چميا ۽ ڏاڍي خوش ٿي،
 ڪيترن ئي ڏينھن کان پوءِ کين کائڻو مليو اھي
 غربت جا ستايل يتيم جو مرھبي کان پوءِ ھنڌ بستري
 تي لٽيا تہ ھنن کي ننڊ اچي وئي۔ اڏيءَ رات ٻئي
 سجاڳ ٿيا۔ هن مومنہ جو مڙس حارث ملعون انھيءَ
 کان ڪجهه وقت پھريائين آيو هو ۽ تمام پريشان هو۔
 جڏھن مومنہ پريشانيءَ جو سبب پڇيو تڏھن هن ٻڌايو
 تہ ائون مسلم جي پٽن جي گهرو ۽ ھنس۔ جيڪو
 انھن کي ھٿ ڪندو ان کي وڏو انعام ملندو۔ ويڄاري
 مومنہ ان کي سمجھائڻ لڳي تہ معصومن جو ڪھڙو
 ڏوھ آھي ۽ انعام جي لالچ رکڻ ٿيڪ نہ آھي ڇو تہ
 اھي ٻئي معصوم امانجي ملي ٿي ۽ جو اولاد آهن۔

اڃا اھي گھاليون ھلي رھيون ھيون تہ حارث
 ڪجهه سھون آواز ٻڌو ۽ پنھنجي زال کان پڇا ڪيائين
 جنھن گھڻو ئي ٿارڻ جي ڪوشش ڪئي۔ حارث نہ
 مڙيو ۽ واٽ وڃي ڏٺائين تہ اھي ھڪ ٻئي کي پنھن

جو خواب ٻڌائي رهيا آهن ته سندن والد کين وڌيءَ
 ۾ ڪن سان پاڻ وٽ سڏي رهيو آهي، حارث معصومن
 کي بيدرديءَ سان مارڻ شروع ڪيو ۽ ڇڏڻ موٽڻ هن
 کي گهڻي منت ميوڙ ڪئي ته هن تلواري کڻي انهيءَ
 ۾ موٽڻ کي قتل ڪرڻ جو دڙڪو ڏنو، هو وڃي پڇاري
 رڻدي رهي. پوءِ حارث معصومن کي هڪ ٽپ سان
 ٻڏي ڇڏيو ڪيڏن ڇهائين ته توهان کي صبح جو قتل
 ڪيو ويندو، مختصر هيءُ نه حارث هنن معصومن کي
 قتل ڪري سندن لاش ڇڏي پر وجهي ڇڏي.

مير حسن علي خان ڏاهر جي لکيل سرٿيءَ جا منتخب
 بند اختصار سان پيش خدمت آهن :-

۱- مرد - مسلمان هو وڏو صاحب - ايمان
 مصروف هو خدمت ۾ ٿيو تنهنجي بدل و جان
 ۾ - ڏانهن پيرن کي ٿي يا ديد، ٿي گرهان
 ۽ چئين ٿي ته آئون ايمان غلام - شهر - مردان
 هر وقت ميسر ٿي ڪيئين سامان - منعم
 راحت جا اتي ڪيائين سڀ اسباب فراهم
 مسلم جي پٽن کي ڪيئين بخر ڏي روانو
 ۽ مرندي ڪيائين جو ڏيکاري زمانو
 جذ زباد جي پٽ جي رهيو ڪن تي هي فسانو

هت آڏو مٿي کي پوءِ مٿوٽ جو بهالو
 پنج - و هٿيان ڇههڪ پوءِ هٿي انکي - زاجا
 ان مومن ڪامل تي هجن لطف خدا جا
 همت مضطرب الحال ڏکيا ٿي هٿي معصوم
 ڪا امن جي جاءِ ڪانه ڏهن انکي ٿي معلوم
 لاچار پس - پشت وٺن جي لڪا مظلوم
 ٻيو ڪو نه وسيلو رهيو ج - ز قادر فيوم
 چشمه هو اتي پاڻيءَ جو هڪ اصل کان ظاهر
 پاڻي هٿي اچي خلق ڀر بندي اتي اڪثر
 هڪ زال الهين حال ۾ ان چشمه تي آئي
 مسام جي پٽن ڄاتو ته ڪا آهي پر ٿي
 ان زال نظر پنهنجي جادر سميت گهمائي
 انکي ڪا درختن ۾ لڪل شي نظر آئي
 چٽي دل ۾ هي تمثال سا ڪيا ڪو بشر آه
 گويا نه درختن ۾ نهان قرص قمر آه
 مرثيه ڪوئي صرف حزايد شاعري نه آهي بلڪ ان
 جي دامن ۾ بيحد وسيع آهي . مناظر - قدرت جو بيان به
 مرثيه ۾ اهميت رکي ٿو .
 مختصر طور ۾ پهرئين ميرزا قليچ بيگ جي لکيل
 مرثيه مان انتخاب پيش ڪرڻ ٿو :-

صبح صادق جو آيو ڇرڇ نئي جهان وقت ظهور
 زمزمو ڪرڻ لڳا. باد الاهيءَ ۾ طيور
 مثل خورشيد خيمي مان ڏانهن نڪتو حضور
 چوڌاري دشت. بهان ۾ هڪڙي پيو نور
 ماهون صحرا مان هري کان جو ميا لي آئي
 ذڪر حق جي، جو وان کان به صدا ئي آئي
 بلبين جي هئي ٻولي ۾ ڪن جي خشيو
 باغ و بهستان ۾ منبل هئا ڪوليا ڪيسو
 وٺي شمشاد نئي قبرين ڪهو ”هاهو“ ”هاهو“
 هئي ڪيرن جي صدا. روني ڪو ڪو ڪو ڪو
 وقت نسيب جو هو سڀ هئا منجهه ذڪر خدا
 پنهنجي معبود جي چئي ڏي ڪئي حمد ثنا
 هاڻ سيد منظور نقوي جي هڪ مرثيه مان انتخاب
 پيش ڪجي ٿو. موسم جو تذڪرو ۾ منظر ڪشي ملاحظه
 فرمائيندا هنن ماحول ۾ اهڙي طرح منظر ڪشي
 لکن قابل تحسين آهي :-

اڃان به گرم زمين جي عجب حالت هئي
 اڃان به. بهان هوا ۾ گهڻي حرارت هئي
 اڃان به دشت. بلا ۾ نپش جي شدت هئي
 اڃان به اهل حرم نسي روا مصيبت هئي

اڃان به لاش هئا ٻيڪفن بيهان ۾
 اڃان به خون جا دريا وهيل هيا ميدان ۾
 ڦاڪي ٿي انجم و مهتاب جي وچي چادر
 اڃان هئي گرم زمين ڪربلا جي چن اڻڪر
 ٿي باد گرم کان ڪوماڻجي ويا هر ڪو شجر
 پيش کان چن ته ٻيا ڪربلا ۾ هو محشر
 زمين مان شعل ٿي اڪتاها وڃي حرڪت کان
 پري ٿي چن ته سڄي اينوا حرارت کان
 تشبيات ۽ استعارات مان ڪلام ۾ جا ذبيحت ۽
 حسن پيدا ٿيندو آهي - هندي مرثيه نگاريءَ ۾ الهه
 حسن جو ڪهڙو خيال رکيو وڌو آهي - مير حسن علي
 خان ٽالپر جي مرثيه مان مثال ڏجي ٿو :-
 نڌه چيائين اوھين ڪير آھيو هن هنڌ ۾ ٿيا پنھان
 پئي ويا ڏکي پاڻيءَ ۾ ڏکي جيئن س - لاپان
 رعو هو بدن لي ۽ سڄا بيد جيئن لوزان
 چيئون مسلم - مظلوم جا اسين آھيون دل و جان
 پوءِ چيائون ته سچ چئو ڪير آھين تون مادر
 دوست آھين يا آھين تون عدو - حيدر - صندر
 تشبيھون ۽ استعارن جي مثال ۾ ميرزا قليچ بيگ
 جي مرثيه جا ٻه بند پيش ڪجن ٿا :-

سو علمدار جو هو شير الاهي جو خوف
 گوهر - بحر - و غا - ابر - دين در - نجف
 فخر حمزي جو اهو هو ۽ هو جعفر جو شرف
 فاذي اهڙو جو هليو آيو تي آت سر برڪف
 ڪنهنڪي حاصل هو جو هو جاء و حشم انجي لاءِ
 او علم لاءِ اصل هو ۽ علم انجي لاءِ
 هڪ طرف جوان هو اڪبر جهڙو گوهر ٺاڻاب
 هو اڃان بهار مڪر نرود هئس عهد شهاب
 منهن مندرس اهڙو جو شرمندو ٿئي ٿو مهتاب
 ۽ اڪيون اهڙيون جو لڙڪس کي به هونئسان حجاب
 ڇاڻو زلفن مان انهي رخ جي ضياءَ جو ديدار
 شب - معراج ۾ محبوب - خدا جو ديدار
 تشبيه ۽ استعاره وانگر رعایت لفظي مان به ڪلام
 جي خوبصورت ۽ حسن ۾ اضافو ٿيندو آهي . لفظن
 کي اهڙي طور ائين نه عبارت ۽ معنيٰ ۾ حسن وڌي
 رعایت لفظي ۾ جي ٿو مثال طور مير حسن هلي
 خان ٽالپر جو ڪلام پيش خدمت آهي :-
 اي علي اڪبر ابا و هو منهنجو شيدا ڪنهن طرف
 ظلم جو ساحل ڪٿي ۽ آهي درها ڪنهن طرف

شاه هئي هئي آه غم خوار ابن زهرا ڪنهن طرف
 اڃ سري مارو اڃين جو آه سقا ڪنهن طرف
 شايد آهي هت ڪٿي زخمي ٿيو آهي دلير
 بوءِ اچي ٿي خون جي ساحل تي مارو منهنجو شير
 رهندو دريا تي رهيو جنهن وقت شاهه بحر وڃي
 لاشه بيدست علمدار آه و حضرت کي نظر
 پاء جي ڏک ۾ پاء کي آرام ڪو ايندو سگر
 هت هئي سر تي چمڪين مون سان ٿيو ڪهڙو ڦهر
 رت ۾ آهي فرق ٿيو مارو هي منهنجو گلزار
 محو ٿي اڃ مون ڪئون وئي تصوير شير - ڪردگار
 هندي مرئين ۾ ڪٿي ڪٿي هندي الفاظ تمام هئي
 نموني ملر ٿا ٻن زبانن جو اشتراڪ هر صورت ۾ بهتر
 آهي . هندي لفظن مان عبارت ۾ جا حسن آفرين ٿئي
 ٿي سا ملاحظه ڪندا . سيد ثابت علي شاه جو ڪلام
 پيش خدمت آهي :

هئي هئي رڻ ۾ بي بي بانو سر تي خاڪ و سائي ٿي
 شاه حسين جي لاش تي ويئي نيوڙن لير و سائي ٿي
 آهون دانهون عرش رسائي هن ۾ حال سڻائي ٿي
 زهرا بيبيءَ جي انهن بهاري سائينءَ ري ملائي ٿي
 هاڻ اهڙو انتخاب پيش ٿو ڪجي جنهن ۾ فارسي

آميزش آهي . فارسي آميز ڪلام اردو وانگر منڍي
 زبان ۾ به مقبول آهي . هيءُ ثابت علي شاه جي مرثيءَ
 جا چند بند ملاحظہ فرمائيندا ۽

اوهو جڏهن اسام به ميدان ڪربلا
 گلگون ڏٺائين ريگ بهابان - ڪربلا
 ڪوئي قرب تي چٽيو سلطان . ڪربلا
 ڪ اِي بي وطن ڪروه - اميران - ڪربلا

واحدسنا به صبح - بهيمان - ڪربلا

واغربتا به شام - غريبان - ڪربلا

مپ ٻار ۽ رفيق ۽ مپ دوست خاص و عام
 مپ پائر ۽ عزيز ۽ فرزند ليڪ نام
 پاڏيهه ۽ پاڏيهه جا هم آل - لبى نعم
 اصحاب هاڪ طينت احباب ذوالڪرام

آن خسروان - ملت وان مالڪان - دين

آن حجتان - حق به خلائق سر - زمين

هڪ هڪ نبي ۽ جي باغ جو ربحان رحمتي
 هڪ هڪ علي ۽ جي باغ جو طربائي جنتي
 خير النساء جا نور حسن جا حمايتي
 خاصان - حق به روز - قياست شفاعتي

هر ڪو به برج - فضل و هنر بدر ڪاساي
 هر ڪو به بزم - عزو شرف صدر فاضلي
 هڪڙيءَ زبان مان ٻئي زبان ۾ ترجمو ڪرڻ ادب
 جي واڌاري لاءِ تمام ضروري آهي. جنهن امين ڏسون
 تان عربيءَ جا ڪيترائي فارسي اردو ۽ سنڌيءَ ۾ ترجمو
 مان ٿا. سنڌي مرثيءَ نگاريءَ ۾ ڪيترائي مرثيو اردو
 مرثين جا ترجمو آهن. مير حسن علي خان ٽالپر جا
 ڪيتر تعداد ۾ طبعراد مرثيو آهن ۽ سندن تتبع ۾ ترجمي
 طور لکيل مرثين کي به اهميت حاصل آهي. اعظم شمس العلماء ميرزا قليچ بيگ اعليٰ مقام مصنف ۽
 مؤلف هئڻ سان گڏ بهترين ترجمو نگار به آهي
 مثال طور مير حسن علي خان ٽالپر جي مرثيو مان
 چند بيتن جي خدمت آهن اهل علم سندن ترجمي جو
 داد ڏيندا.

شاه - مظلوم ني هر - وه ڪوڻ بلا رخ هو ڪيو
 ماه - زهرا ني وڏو گرم جو طوفان هو چڙهو
 هو نه پائيچو لڪو پاء لڪو پائڻيو هو
 صبح ڪون لشڪر - اشار صنف آرا ٿي ٿيو
 زخم پٿرن جا ميو رخ ڪيئين تلوارن ۾
 مارو شير ڪسي هو شور مٽڪارن ۾

زخمي بازو هوا ڪمر خم هئي نه هو تن ۾ تاب
 ٺڪري پيا سيد - مظلوم جي پيرن مون رکاب
 اڃ جي ڪرسيءَ کون هو سيني ۾ جگر مارو ڪباب
 لعل لب خشڪ زبان خشڪ هئي ۽ چشم ۾ آب
 شدت - ضعف کون ڪنهن هٿ ۾ جي بهي ٿي رهيو
 تن نازڪ مٿن لنگهي نير - ستم وار ٿي ٿيو
 رت ۾ نر - پڇو عمار جا هوا سر زخمي هـ - و
 ويندو تيرن مان - پڇو تـا به ڪمر زخمي هـ - و
 نير پيداد مان دل زخمي جگر - ر زخمي هـ - و
 منهن - پڇو قرص لهر جهڙن هو مگر زخمي هـ - و
 زخم - شمشير مان مجروح ٿيا بازو بهي
 ظلم جي تير مان مجروح ٿيا رهاو بهي
 سر حسن علي خان جي ٿي ٿي ترجم ڪيل مرثيه
 جا ڪجهه بند پيش ڪيا ٿا وڃن :-
 عطر - گل - هـ هـ هـ هـ ايمان حسن هو
 نازو هو جنهن کان روح - و ربحان حسين هو
 زال - و نبيءَ جي رحـل جو قرآن حسن هو
 هاڻي مليو لـ جنهن کي - و مهان هو
 سيني ڪوڻ لـا قدم هو سڄو شڪل مصطفيٰ
 شير هو سر ڪوڻ ناف نعين جيعن مثل مرتضيٰ

حر نسا بها حسن مچو نور - ڪپـرـها
 نـاـنـو رسول حق جو ۽ هي شاه - لافتا
 مادر جناب - فـاـطـمـه زهراء ۽ ارحا
 شاه نجف جو در جوابر هي بي بها

لکـتـو هي نور نور - رحالت مآب مان

جيئن مطر کي چڪائي ڪڍي ڪو ڪلاب مان

آئيند جـالالت - محبوب - ذوالجـلال

تقرر شوڪت - امد حق دم - حـدال

خلق - حسن نه عصمت - زهراء خوشخصل

چا گل هو جنهن کڙن باغ دو عالم ٿيو نهال

ڪوثر هئي يا بهشت هئي فيض الجو عام ٿيو

طوبه انهي نهال جي مائه جو نام ٿيو

هن بعد مرثيه نگاريءَ جي اهم رڪن رزمه طرز

جا مثال هيش خدمت آهن، رزمه شاعري تمام مشڪل

اهي انهيءَ پر لفظن تي غور بيحد ضروري آهي -

حضرت عباس جي شهادت تي مير حسن علي جي

لکيل مرثيه مان انتخاب هيش ڪجي ٿو

جي ڪماندار ات معين هئا منن جا ڏه هزار

ڪڍ دفعي ٽن ٽن غازي نسي وڃايا به شمار

هر کان پيرن نائين مارو ٿيو بدن غربال وار

هيئن اٺاس مچو ٽيرن جي زخمن ڪيو لڪار

شهر تي ڇو ٿيو ڪوڏن حملو ڪيو روپاءِ - شام
 شهر جيئن ڦاهي ۽ پٿي عباس پيو اعدا جي دام
 هر طرف ڪوڏن ٿي ڇيو فوج - عدو - ناڪار
 اڃا امن هوندو امن يا جيئرومي هوندو نامدار
 مشڪ جي پائي جي پڌرؤن تي جي ويهي جوئي وار
 جي ٿي سڙ مارباڻين نا حاضر اچي ٿيو ٺي هزار
 سر وڌيو عباس جو هو شام جي لشڪر ۾ شور
 هن سان وابسته آهي شير جي لشڪر جو زور
 انهيءَ کان پوءِ ميرزا قليچ بيگ جي سرٿيءَ مان
 ملاحظہ فرمائيندا - رزمه لگاري ۾ اردو جو استفادو
 تمام سهڻي نموني ۾ ملي ٿو
 لکتي شمشير نو - فوج نسي آنت آئي
 چوري ڌرتي ۽ لڏو - و عرش قيامت آئي
 شهر جي خدمت ۾ مٿان فتح ۽ نصرت آئي
 ڪالون ڪي ڏسي ما حسرت و حيرت آئي
 ڪڏهن هت ۽ ڪڏهن هت ٿي وهي وڃ جان نهن وهر
 مينهن جان رنڀر سسيون ٿي ويون جت ڪٿ ٿيا ڏهر
 هڪ اشاري سان ٿيا دشمن ڪي ۽ ڪي چار
 نه پيادو ڪو بچيو ٿي نه سلامت ه - و سوار
 وڃ ڪري ٿي يا ڪنارن تي ڪري ٿي نلوار
 غضب الله عليه - م جا عيان ٿيا آثار

سوت ڪوفهن جي ڪم ٿي - - جي برباد ڪئي
 به - - چئي ڪسي وڪوڙي ٿي - - وئي
 ڪڏهن ڀالن تي ڪري ۽ ڪڏهن نلوارن تي
 آڏي پيادن تي ڪڏه ڪڏه هسوارن تي
 ڪڏه ترڪش مٿي پئي ۽ ڪڏه - - وارن تي
 ڪڏه لاهيندي سهيون پهتي ڪماندارن تي
 چمڪي هن ميڙ نان آهري ٿي - - انرهه ۾ وئي
 ڪڏه وئي بحر ۾ ڪڏه بر ۾ ڪڏه ڪوه ۾ وئي
 زن - - تنها شهر - - دين ات ٿي هزارن مان وڙهيو
 وي بحر نيزي گذارن جي قطارن سان وڙهيو
 هيڏي پيادن مان وڙهيو هوڏي - - وارن مان وڙهيو
 صورت - - شير - - خدا ظلم شعارن مان وڙهيو
 احمد الله جيئن ڪل خلق تي هو غالب هو
 چو نه هوئي جان علي ابن ابوطالب هو
 هائي آئون منڌ جي فردوسي مير حسن علي خان
 حسن جي شاعڪار نظم ” - - منڌ جو شاهنامو “ جو
 تذڪرو ضروري سمجهان ٿو - - هيءُ نظم فني طور سان
 مرثيه نه آهي بلڪ ان ۾ تاريخي واقعات، اسيرن جي
 ڪچهري ۽ سلطان ۽ رحمت جي ذڪر سان گڏ
 ڪٿي ڪٿي رزميه داستان ۾ ملي ٿو منڌ جو شاهنامو

سنڌي ادب ۾ هڪ مقام رکي ٿو هتي جنگ جي
احوال مان رزميه اشعار پيش ڪجن ٿا۔ الفاظ جي
بندش ملاحظہ فرمائيندا۔

پري ٻاهر وٺي در دماغ۔ پلان
جالي جنهن ۾ ويا پوحت ۽ استخوان
رہو جنهنجي سر تي ازل جو نام
تنهن فوڙاڻو سرتن کي ڪيو ٿي سلام
جدا ٿي گهڻا روح قالب کان ويا
چ۔ ٿي مرغ روح آسمان۔ هليا
لنگهي جنگ انداز کان وٺي پري
در مشعل هو جو دشت رڻ جو پري
انهيءَ وقت سلطان ڪهاوڙ دلير
ڪيا جنهن گهڻا ساريا مرڪش به زور
آخر ۾ مير عبدالحسن سانگي جي هڪ سرڻم جو
رزميه بند ملاحظہ فرماو

هٿن چتر آيو حملا ور شاهن تي شاه۔ ڪر بلا
تيف لازل ٿي ويا اعدا ٿي لازل ٿي بلا
درهم و درهم ٿيون هڪدم سڀ صفوف۔ اشقيا
صف صفن تي ۽ هيئي هسوار گهوڙن تان ڪريا
ڪاٺ مرڪان وٺي لڪري مرڪشن جي مرڪشي
وٺي چهدارن کي وري پڪ قلم لشڪر ڪشي